

UDK [271.3+027.2] (497.5)

094(497.5)Virovitica“15”

Pregledni rad

Primljeno: 20. siječnja 2015.

Prihvaćeno za objavljivanje: 14. travnja 2015.

ZBIRKE STRANIH RIJETKIH KNJIGA 16. STOLJEĆA U KNJIŽNICAMA HRVATSKE FRANJEVAČKE PROVINCIJE SV. ĆIRILA I METODA: FRANJEVAČKI SAMOSTAN U VIROVITICI

Juraj LOKMER – Fila BEKAVAC LOKMER, Zagreb

Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda od 2011. godine sustavno obrađuje građu svojih knjižnica, ponajprije najvrjednije zbirke, prema međunarodnim standardima (ISBDM) primjenom suvremenih informatičkih i komunikacijskih tehnologija. Time su podatci o toj građi odmah nakon obrade dostupni javnosti u elektroničkome mrežno dostupnome katalogu Provincije (<http://193.198.235.162>). Zbirka stranih rijetkih knjiga 16. stoljeća u knjižnici Franjevačkoga samostana u Virovitici brojem je jedinica (14), odnosno naslova (15) malena, ali svojim sadržajem zanimljiva i predstavlja svojevrsnu rijetkost. Ovaj rad donosi katalog te Zbirke i komentare uz najzanimljivije naslove. U Zbirci se uz relativno velik broj Biblija (3 jedinice) – a toj skupini tematski pripada i još neka građa (Theophylacte de Bulgaria) – nalaze pastoralni priručnici (Honorius Augustodunensis, Joan Osorio) građa povijesnoga karaktera (Tit Livije, Victorinus Strigel), dva djela Erazma Roterdamskoga kao i jedno izdanje latinsko-njemačkoga i njemačko-latinskoga rječnika (Petrus Dasypodius). Tu je i kapitalno djelo iz patristike (Augustin Aurelije), kao i djelo iz područja medicine (Conrad Gessner) te dva djela iz područja matematike (Euclid). Neki primjerci građe iz te Zbirke imaju u bibliografskome opisu poveznicu s digitalnom slikom istoga naslova u nekoj od europskih knjižnica, čime je korisniku omogućen, u nedostatku digitalne slike primjerka iz knjižnice, uvid u cjelokupan sadržaj toga naslova. Zbirka stranih rijetkih knjiga 16. stoljeća u knjižnici Franjevačkoga samostana u Virovitici još je jedno svjedočanstvo višestoljetne duhovne i kulturne tradicije slavonskih franjevaca, grada Virovitice i Hrvatske – zemlje bogate europske, kršćanske kulture i uljudbe.

KLJUČNE RIJEČI: strane knjige 16. st., franjevačke knjižnice, HFP sv. Ćirila i Metoda, Virovitica.

Knjižnica Franjevačkoga samostana u Virovitici

U Viroviticu su franjevci došli oko polovice 13. stoljeća i tu su tijekom vremena podigli crkvu i samostan, o čemu postoje pisane vijesti iz 1280. godine.¹ Godine 1552. Viroviticu osvajaju Osmanlije,² koji su tom prigodom spalili samostan, a crkvu su pustili da se sama sruši.³ Narod se razbježio, a za preostali vjernički puk brigu na virovitičkome području⁴ vodili su franjevci Provincije Bosne Srebrene iz našičkoga samostana, kojima su Osmanlije dali izvjesne slobode djelovanja na području Osmanskoga Carstva.⁵ Turska vladavina na tom području traje do 1684. godine.⁶ Nakon oslobođenja toga dijela Hrvatske franjevci se vraćaju u Viroviticu, čiji samostan ulazi u sastav Provincije sv. Ladislava i u tome su gradu nazočni od početka 1684. godine pa do danas. U početku djeluju kao vojni kapelani, a potom i dušobrižnici vjernoga katoličkoga naroda – voditelji i upravitelji župe. Drvenu zgradu rezidencije grade 1686. godine, a od 1726. godine počinju graditi novu samostansku zgradu koja je dovršena 1751. godine. Gradnja crkve je dovršena 1752. godine. Svi su ti objekti znatno stradali u potresu 1757. godine i obnavljani su tijekom narednih desetljeća.⁷ Uz svoje glavno polje djelovanja, a to je dušobrižnički rad u virovitičkoj župi, franjevci su aktivni i na kulturnome i prosvjetnome polju. Tijekom 18. stoljeća u virovitičkome samostanu djelovala je visoka filozofska škola (1771. – 1773.; 1774. – 1779. i 1781. – 1783. godine),⁸ kao i teološka škola za moralu (1730. – 1737.; 1760. – 1765.; 1773. – 1774.) i studij govorničtva (1780; 1815. – 1825.).⁹ Franjevci su i učitelji na virovitičkoj pučkoj školi (1781. – 1784.; 1823. – 1825.;

¹ Usp. Paškal CVEKAN, *Virovitica i franjevci*, Virovitica, 1977., str. 61–63; Franjo Emanuel HOŠKO, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća*, Zagreb, 2000., str. 60; Josip ADAMČEK, »Virovitica i Virovitička županija u srednjem vijeku«, *Virovitički zbornik 1234–1984, Zbornik radova sa znanstvenoga skupa »Virovitica u prošlosti i sadašnjosti«*, Virovitica, 1986., str. 114–115; Stanko ANDRIĆ, »Franjevci u srednjovjekovnoj Virovitici«, *725 godina franjevaca u Virovitici, Zbornik radova međunarodnog simpozija*, Zagreb – Osijek, 2006., str. 43–55.

² Usp. J. ADAMČEK, »Virovitica i Virovitička županija u srednjem vijeku«, str. 124–125; S. ANDRIĆ, »Franjevci u srednjovjekovnoj Virovitici«, str. 55.

³ Usp. Josip WALLER, »Uloga franjevaca u razvoju Virovitice«, *725 godina franjevaca u Virovitici, Zbornik radova međunarodnog simpozija*, Zagreb – Osijek, 2006., str. 59.

⁴ Usp. Ive MAŽURAN, »Virovitica i njezina okolica za osmanske vladavine (1552–1684)«, *Virovitički zbornik 1234–1984, Zbornik radova sa znanstvenoga skupa »Virovitica u prošlosti i sadašnjosti«*, Virovitica, 1986., str. 135–136; Nenad MAOČANIN, »Turska Virovitica«, *725 godina franjevaca u Virovitici, Zbornik radova međunarodnog simpozija*, Zagreb – Osijek, 2006., str. 19–20.

⁵ Usp. P. CVEKAN, *Virovitica i franjevci*, str. 65–69.

⁶ I. MAŽURAN, »Virovitica i njezina okolica za osmanske vladavine (1552–1684)«, str. 137–138.

⁷ Usp. P. CVEKAN, *Virovitica i franjevci*, str. 69–85; Andela HORVAT, »O spomenicima kulture u virovitičkome kraju«, *Virovitički zbornik 1234–1984, Zbornik radova sa znanstvenoga skupa »Virovitica u prošlosti i sadašnjosti«*, Virovitica, 1986., str. 352–353; Ivan JENGIĆ, »Arhitektonska cjelina franjevačkog samostana i crkve sv. Roka u Virovitici«, *725 godina franjevaca u Virovitici, Zbornik radova međunarodnog simpozija*, Zagreb – Osijek, 2006., str. 161–170; J. WALLER, »Uloga franjevaca u razvoju Virovitice«, str. 61–64; Robert SKENDEROVIĆ, »Osnivanje župe sv. Roka i njezino djelovanje tijekom 18. stoljeća«, *725 godina franjevaca u Virovitici, Zbornik radova međunarodnog simpozija*, Zagreb – Osijek, 2006., str. 72–75.

⁸ Usp. Franjo Emanuel HOŠKO, *Franjevačke visoke škole u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Zagreb, 2002., str. 24, 53; Franjo Emanuel HOŠKO, »Franjevačke visoke škole u Virovitici u 18. stoljeću«, *725 godina franjevaca u Virovitici, Zbornik radova međunarodnog simpozija*, Zagreb – Osijek, 2006., str. 177–179.

⁹ Franjo Emanuel HOŠKO, »Franjevačke visoke škole u Virovitici u 18. stoljeću«, str. 174–177, 179.

1827. – 1828.).¹⁰ Uz studij u samostanu tijekom 18. stoljeća djelovale su i radionice u kojima su radila braća laici: stolari, kovači, bravari, graditelji orgulja, kipari, slikari i pozlatari, čiji se radovi i danas vide, posebno na bogatome inventaru crkve i samostana.¹¹ U samostanu je tijekom 18. stoljeća pa sve do početka 20. stoljeća djelovala ljekarna koju su do početka 19. stoljeća vodila braća franjevci laici osposobljeni kao ranarnici i ljekarnici, brinuli se za bolesne članove samostanske zajednice i posluživali stanovnike Virovitice i okolice. Nakon toga ljekarnu su vodili ljekarnici svjetovnjaci sve do dvadesetih godina 20. stoljeća.¹²

Kao i svi franjevački samostani,¹³ tako je i virovitički samostan imao knjižnicu. Iako najstarija knjiga, inkunabula u samostanskoj knjižnici datira s kraja 15. stoljeća (1495. godine),¹⁴ drži se da je knjižnica utemeljena tek uspostavljanjem franjevačke rezidencije,¹⁵ odnosno gradnjom samostana u prvoj polovici 18. stoljeća.¹⁶ Danas je knjižnica toga samostana fizički podijeljena u dvije cjeline. Stara povijesna jezgra nalazi se u posebnoj prostoriji na drvenim policama koje sežu do visine stropa i dostupna je javnosti kao sastavni dio muzejsko-izložbene zbirke toga samostana. Drugi dio fonda smješten je također na drvenim policama i nalazi se u susjednoj prostoriji, a sadrži noviju građu i časopise, te kao spremišni knjižnični prostor nije predviđen za razgledavanje. Najstarija i najvrjednija građa iz fonda knjižnice smještena je u ormare sefove u posebnoj prostoriji, gdje se nalazi i arhiv samostana. Sve je to smješteno u zgradi rezidencije koja je povezana sa samostanom i koja je nakon demokratskih promjena vraćena franjevcima. Time je ta knjižnica, kao i ostalo umjetničko blago (slike, liturgijsko posuđe i ruho, arhivalije, inventar ljekarne) dobila nužno potreban životni prostor, a Virovitica muzejski postav zavidne razine i sadržaja kojim se ne mogu podičiti ni gradovi s većom tradicijom i bogatijom poviješću.

¹⁰ Usp. P. CVEKAN, *Virovitica i franjevci*, str. 139–140; J. WALLER, »Uloga franjevaca u razvoju Virovitice«, str. 63.

¹¹ Usp. P. CVEKAN, *Virovitica i franjevci*, str. 103–106, 110, 112, 145–150; Mirjana REPANIĆ-BRAUN, »O slikarstvu i kiparstvu u franjevačkom samostanu i crkvi sv. Roka u Virovitici«, *725 godina franjevaca u Virovitici, Zbornik radova međunarodnog simpozija*, Zagreb – Osijek, 2006., str. 181–185.

¹² Usp. P. CVEKAN, *Virovitica i franjevci*, str. 150–158; Stella FATOVIĆ-FERENČIĆ, »Franjevačka ljekarna u Virovitici«, *725 godina franjevaca u Virovitici, Zbornik radova međunarodnog simpozija*, Zagreb – Osijek, 2006., str. 211–217; J. WALLER, »Uloga franjevaca u razvoju Virovitice«, str. 63.

¹³ Prema odluci Općega franjevačkog zbora, Generalnog kapitula održanoga 1593. godine u Valladolidu, svaki samostan treba imati knjižnicu. Usp. Emanuel HOŠKO, »Dragocjeno blago franjevačkih knjižnica gornje Hrvatske«, u: V. FRKIN – M. HOLZLEITNER, *Bibliografija knjiga hrvatskih autora u knjižnicama Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda: 1495. – 1850.*, Zagreb, 2008., str. 11–29.

¹⁴ Usp. Šime JURIĆ – Vatroslav FRKIN, »Katalozi inkunabula u knjižnicama Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda«, *Croatia christiana periodica*, god. 11, br. 20, Zagreb, 1987., str. 166–167; Vatroslav FRKIN, »Knjižnica virovitičkoga samostana«, *725 godina franjevaca u Virovitici, Zbornik radova međunarodnog simpozija*, Zagreb – Osijek, 2006., str. 193.

¹⁵ Dvije knjige (Virovitica: R IV-m8°-7 i Virovitica: R IV-m8°-8) iz Zbirke stranih rijetkih knjiga 16. stoljeća imaju ex libris: *Residentia Veroviticensis*.

¹⁶ V. FRKIN, »Knjižnica virovitičkoga samostana«, str. 192.

Sl. 1– [Biblia cum summariorum apparatu pleno quadriplicique repertorio insignita ...]. – [Lugduni ? : s. n., s. A.], (Virovitica: R IV-m8^o-7)

Knjižnica danas ima oko 3000 svezaka (stari fond) i jedna je od manjih u Hrvatskoj provinciji sv. Ćirila i Metoda. Stari dio knjižnice uredio je do 1942. godine fra J. Knoblehar, sastavio knjigu inventara i izradio kataloge (kartoteke): autorski i predmetni.¹⁷ Tijekom osamdesetih godina prošloga stoljeća provedena je u svim knjižnicama Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda reklasifikacija knjiga tiskanih do 1850. godine. Tako su Šime Jurić i fra

Vatroslav Frkin formirali i u ovome samostanu različite zbirke knjiga (enkunabuli, hrvatske rijetke knjige do 1850. godine,¹⁸ slovenske i srpske rijetke knjige, medicinske knjige, zavičajna zbirka, knjige 17. stoljeća, knjige 18. stoljeća, knjige 19. stoljeća) među kojima i *zbirku stranih rijetkih knjiga 16. stoljeća*.¹⁹ Knjižnica posjeduje i relativno mali (127 naslova) fond periodike, uglavnom časopise iz 19. stoljeća i prve polovice 20. stoljeća, koji pokrivaju široko tematsko područje: informativno-vjersko, znanstveno-teološko, filozofsko, pastoral, povijest, kultura, književnost, društvena pitanja, glazba, misije, ekumenizam i drugo.²⁰

Osnovnim karakteristikama knjižnoga fonda ta je knjižnica vrlo slična drugim franjevačkim knjižnicama na području zapadne Hrvatske, što je uvjetovano zajedništvom samostana u Provinciji sv. Ladislava, planskom nabavom i opremanjem knjižnica, ali i specifičnostima franjevačkoga poslanja na virovitičkome području. Građa koja čini današnji fond knjižnice tiskana je u rasponu od 1495. godine do današnjih dana. Iako u fondu knjižnice prevladava teološka i filozofska građa, ipak se može govoriti o sadržajnoj raznovrsnosti fonda knjižnice, jer posjeduje značajan broj primjeraka građe koja obrađuje različita područja znanosti: matematiku, medicinu, umjetnost, povijest, pravo, geografiju, književnost, kao i udžbenike i priručnike (rječnici, gramatike i sl.). Posebno treba istaknuti fond knjiga iz starije hrvatske književnosti,²¹ medicine,²² filozofije i vjerske literature.

¹⁷ Usp. P. CVEKAN, *Virovitica i franjevci*, str. 162; V. FRKIN, »Knjižnica virovitičkoga samostana«, str. 192.

¹⁸ Unutar te zbirke velik je broj hrvatskih tiskanih Biblija od Katančića do najnovijega vremena. Usp. Mario CIFRAK, »Hrvatske tiskane Biblije od Katančića do danas u virovitičkoj samostanskoj knjižnici«, *725 godina franjevaca u Virovitici. Zbornik radova međunarodnog simpozija*, Zagreb – Osijek, 2006., str. 221–230.

¹⁹ V. FRKIN, »Knjižnica virovitičkoga samostana«, str. 193–194.

²⁰ Usp. Mirko J. MATAUŠIĆ, »Periodika knjižnice franjevačkoga samostana – Virovitica«, *725 godina franjevaca u Virovitici. Zbornik radova međunarodnog simpozija*, Zagreb – Osijek, 2006., str. 197–208.

²¹ Katalog zbirke je u izradi, jer je obrada (katalogizacija) završena sredinom 2014. godine.

²² To je mala zbirka koja se sastoji od 66 jedinica (45 autora) iz razdoblja 16. – 19. stoljeća. Usp. P. CVEKAN, *Virovitica i franjevci*, str. 158; S. FATOVIĆ-FERENČIĆ, »Franjevačka ljekarna u Virovitici«, str. 213–214.

Knjižnica virovitičkoga samostana preventivno je zaštićena kao kulturno dobro (ROS – 154 od 14. 12. 1992.) i upisana u Upisnik knjižnica i knjižnica u sastavu kod Ministarstva kulture pod brojem K - 908.²³

Zbirka stranih knjiga 16. stoljeća

Knjižnica Franjevačkoga samostana u Virovitici posjeduje neveliku Zbirku stranih knjiga 16. stoljeća, koja se sastoji od 14 jedinica (sveska) s 15 naslova (djela), koja su nastala u razdoblju od 1519. do 1600. godine. Najstarije izdanje djelo je Tita Livija²⁴ iz rimske povijesti, koje je ujedno i značajno djelo klasične književnosti: *Livius Titus, Ex 14. T. Liuij Decadibus. Titi Liuij Patauini Decas tertia...*, koje je uz dodatak koji je napisao Niccolò Perotti,²⁵ tiskano u Veneciji 1519. godine. Iz toga razdoblja je i *Biblia cum summariorum apparatu pleno quadripliquo repertorio insignita ...* za koju se pouzdano ne može utvrditi ni vrijeme ni mjesto izdanja, kao ni njezin originalni naslov, jer joj nedostaje naslovnica i kolofon. Brojem listova, grafičkom opremom i sadržajem najslabija je izdanjima koja su u Lionu (*Lungduni*) između 1510. i 1524. godine tiskali tiskari i izdavači Jacques Mareschal²⁶ (1510.), Jacques Saccon²⁷ (1511. i 1522.) i Gilbert de Villiers²⁸ (1524.), pod pretpostavljenim naslovom koji je toj jedinici dan u bibliografskome opisu. Pretraživanjem u svim bazama/katalozima digitaliziranih inkunabula i rijetkih knjiga 16. stoljeća nije se mogao naći primjerak čija bi digitalna slika odgovarala tome virovitičkome primjerku. Druge dvije Biblije novijega su datuma, tj. nastale su krajem istoga stoljeća: *Biblia, ad vetustissima exemplaria nunc recens castigata, Romaeque reuisa...* tiskana u Veneciji kod Giuntea (Luca Antonio junior)²⁹ 1571. godine i *Biblia sacra: Quid in hac editione a theologis Louaniensibus praestitum sit, paulo post indicatur...* tiskana deset godina kasnije (1581.) u Lionu kod Guillaumea Rouilléa (Gulielmus Rouillius).³⁰ Tematski toj skupini pripada i teološko djelo iz tradicije istočne Crkve (*Theophylacte de Bulgarie, Theophylac-*

²³ V. FRKIN, »Knjižnica virovitičkoga samostana«, str. 192.

²⁴ *Tit Livije* (lat. *Titus Livius*, Padova oko 59. god. prije Krista – 17. god. poslije Krista) jedan od najpoznatijih rimskih povjesničara. Livije je proveo najveći dio svog života u Rimu, gdje je nakon znanstvenog obrazovanja postao učitelj budućeg cara Klaudija. Za razliku od drugih rimskih pisaca povijesti, kao što su Salustije ili Tacit, Livije nije bio politički aktivan i stoga se malo zna o njegovu životu. Od 142 knjige njegove monumentalne povijesti Rima »*Ab Urbe condita*« (»*Od osnivanja grada*«) sačuvano i poznato je samo 35 knjiga (1-10 knjiga (753. – 293. prije Krista) i knjige 21-45 (218. – 167. prije Krista). Cjelokupan opseg i sadržaj djela poznat je samo po sačuvanim sažetcima (*periochae*), izvadcima i fragmentima. Usp. <http://www.livy-works.com/> (29. 9. 2014.); Henry Francis PELHAM, *Livy (Titus Livius) Roman historian* (<http://www.1902encyclopedia.com/L/LIV/livy.html>) (30. 9. 2014.)

²⁵ Usp. *Niccolò Perotti* (<http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01880811>) (29. 10. 2014.); Alessandro PONTECORVI, *Niccolò Perotti, Governatore del Patrimonio di S. Pietro in Tuscia* (http://www.renaissanceforum.dk/7_2011/02_pontecorvi_perotti_governatore.pdf) (29. 10. 2014.); *Niccolò Perotti* (http://it.wikipedia.org/wiki/Niccol%C3%B2_Perotti) (29. 10. 2014.)

²⁶ Usp. *Jacques Mareschal* (<http://thesaurus.cerl.org/record/cni00024066>) (30. 9. 2014.).

²⁷ Usp. *Jacques Saccon* (<http://thesaurus.cerl.org/record/cni00032520>) (30. 9. 2014.).

²⁸ Usp. *Gilbert de Villiers* (<http://thesaurus.cerl.org/record/cni00044938>) (30. 9. 2014.).

²⁹ Usp. *Giuntea, Luca Antonio junior* (<http://thesaurus.cerl.org/record/cni00026501>) (30. 9. 2014.).

³⁰ Usp. *Gulielmus Rouillius* (<http://thesaurus.cerl.org/record/cni00009893>) (30. 9. 2014.).

*ti Bulgariae Archiepiscopi...*³¹ iz 1564. godine, koje donosi komentare poslanice sv. Pavla apostola. Iz prve polovice 16. stoljeća u toj Zbirci samo su još dvije knjige. Prva knjiga djelo je redovnika Honoriusa iz Autuna,³² nastala u 12. stoljeću, a za tisak (1531. godine) ju je priredio Feliciarius Arelatensis,³³ dok je predgovor napisao Johann Dietenberger³⁴ (*Honorius Augustodunensis, Speculum Ecclesiae, Sive Sermones aliquot Evangelici, tam de tempore, quam de sanctis...*). Tiskana je 1531. godine u Kölnu i pripada literaturi namijenjenoj pastoralnome djelovanju (propovjedi). Druga knjiga djelo je teološko-odgojnoga karaktera čiji je autor Erasmo Rotterdamski³⁵ (*Erasmus Desiderius, Familiarium colloquiorum opus...*), tiskana u Kolnu 1540. godine.³⁶ U Zbirci je i drugo Erazmovo

³¹ *Teofilakt Ohridski* (oko 1030. – poslije 1108.) bio je ohridski arhiepiskop i bizantski pisac, poznat naročito kao komentator Biblije. Sastavio je opširne komentare uz novozavjetne i neke starozavjetne (proročke) pisce. U tim svojim djelima nije originalan i uglavnom se ograničio na kompilaciju starijih komentara. Ipak njegovi egzegetski spisi bili su vrlo dobro primljeni, prevedeni su na staroslavenski jezik, mnogo su se prepisivali i ostali su do danas mjerodavni u istočnoj Crkvi. U Ohridu je napisao spis o optužbama protiv zapadne Crkve koju, iako prihvaća *filioque*, kao protivnik ideje raskola brani od neutemeljenih optužaba. Napisao je i himnu Klimentu Ohridskome. Najznačajnijim se smatraju njegova pisma koje je upućivao najvažnijim ličnostima svoga vremena, kao povijesni izvor posebno značajan za povijest Makedonije. Usp. *Teofilakt Ohridski* (http://sh.wikipedia.org/wiki/Teofilakt_Ohridski) (1. 10. 2014.).

³² *Honorius Augustodunensis* (1080. – 1154.), benediktinac iz grada Autuna (Burgundija, današnja Francuska), a najveći dio života proveo po samostanima u Njemačkoj i Engleskoj. Poznati teološko-filozofski (neskolastički) i enciklopedijski pisac srednjega vijeka i predvodnik autunske škole bliske postavkama Joannes Scottusa (Scottigena), irskoga teologa i filozofa. Jedno od njegovih poznatijih popularnih teoloških djela je knjiga propovijedi *Speculum Ecclesiae*. Usp. *Honorius Augustodunensis* (<http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01467407>) (29. 10. 2014.); *Honorius of Autun* (Honorius Augustodunensis) (<http://www.newadvent.org/cathen/07461a.htm>) (30. 9. 2014.); *John Scotus Eriugena* (<http://www.newadvent.org/cathen/05519a.htm>) (1. 10. 2014.).

³³ Usp. *Césaire d'Arles (saint)* (<http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01466954>) (29. 10. 2014.); *St. Caesarius of Arles* (<http://www.newadvent.org/cathen/03135b.htm>) (29. 10. 2014.).

³⁴ Usp. *Johann Dietenberger* (<http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01154886>) (29. 10. 2014.); *Johann Dietenberger* (<http://www.newadvent.org/cathen/04788a.htm>) (29. 10. 2014.); *Johann Dietenberger* (http://de.wikipedia.org/wiki/Johann_Dietenberger) (29. 10. 2014.).

³⁵ *Erazmo Rotterdamski (Desiderius Erasmus Roterodamus)* ili pravim imenom Geert Geerts (Rotterdam, 1465. – Basel, 1536.) nizozemski humanist, književnik, filolog i filozof. Svojom književno-znanstvenim radom i životnim stavom, Erazmo je najznačajnija ličnost humanizma. Majstor je latinskog stila. On njeguje sve književne forme od poezije do znanstvenog traktata. Njegova izdanja Staroga zavjeta i Novog zavjeta, djela Aristotela, Jeronima, Augustina, Ambrozija itd. fundamentalna su djela europske filologije i tekstovne kritike. Erasmov spis *De ratione studii* («O načinu učenja») prvi je sustavni program humanističkoga školskog obrazovanja. Iz niza njegovih djela izbija čovjek pun optimizma, širine i kritičke znanstvenih gledanja, nepomirljiva s licemjerjem i falsifikatima svetinja, ali puna samilosti prema ljudskim nevoljama i slabostima. Erazmo je cijeloga života ostao kršćaninom i svoje je kršćanske suvremenike uporno pozivao na povratak evandeoskim korijenima, koje je držao najčovječnijima. Odbacivao je ili ignorirao sve što nije bilo uskladivo s ljudskim razumom. Bio je tolerantan u vjerskim pitanjima i u oštrom sukobu reformacije s Katoličkom crkvom, kojoj je pripadao do kraja života, držao se vrlo suzdržano, smatrajući da obje strane pretjeruju. Kao izuzetno miroljubiv odbacivao je bilo kakvo nasilno rješavanje sukoba, bio je veliki protivnik tiranije, ratova, kao i ljudske gluposti. Gluposti svoga doba s izuzetnim je književnim talentom ismijao u svom satiričnom djelu *Pohvala ludosti*, ne štedeći nikoga. Usp. *Erazmo Rotterdamski* (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18200>) (1. 10. 2014.); Mato ŠPEKULJAK, *Erazmo – humanist za sva vremena* (http://www.ruskijezik.info/humanitas/index.php?option=com_content&view=article&id=16:Erasmus-humanist-za-sva-vremena&catid=6:humanizam&Itemid=25) (1. 10. 2014.); Joseph SAUER, *Desiderius Erasmus* (<http://www.newadvent.org/cathen/05510b.htm>) (1. 10. 2014.).

³⁶ *Collóquia familiaria* zbornik je odabranih dijaloga, koji je trebao biti priručnikom za školovanje jednog mladića, ali je uskoro postao udžbenikom iz kojega su generacije učile latinski jezik. Godine 1522., u povodu objavljivanja *Razgovora (Colloquia Familiaria, 1518)*, Luther je konačno odbacio Erazma i otada je

djelo (*Erasmus Desiderius, Apophthegmatum ex optimis utriusque linguae scriptoribus*),³⁷ tiskano 1565. godine u Baselu, a sadrži sabrane izreke i citate najznačajnijih autora klasične književnosti i povijesti. Ta dva djela koja su od opće koristi govore o otvorenosti franjevačke zajednice u Virovitici prema vrijednostima djela i veličini duha toga velikoga renesansnoga mislioca i humanista.

Sl. 2. – Augustinus, Aurelius, *Confessio Avgvstiniana In Libros Qvatuor Distribvta, Et Certis Capitibvs Locorum Theologicorum, Dilingae: apud Sebaldum Mayer; 1567.*

Zbirka posjeduje i jedno izdanje latinsko-njemačkoga i njemačko-latinskoga rječnika poznatoga švicarskoga renesansnoga humanista Petrusa Dasypodiusa,³⁸ koje su dopunili i priredili Jacob Bedrott,³⁹ Johannes Sapidus,⁴⁰ Juan Luis Vives⁴¹ i Johannes Hospinianus.⁴² Vrijeme tiskanja toga primjerka bilo je teško utvrditi, jer je intenzivnom uporabom nestala naslovnica i prvih nekoliko listova, kao i završetak knjige. Iako je u tome primjerku sačuvan samo dio autorova predgovora datirana

u Argentorati (Strasbourg) 8. ožujka 1537. godine, ipak se detaljnom usporedbom s digitalnim snimkama različitih izdanja toga naslova iz Bayerische Staatsbibliothek u Münchenu

počelo njihovo smrtno neprijateljstvo, jer su Luther i cijeli reformacijski krug očekivali su da će se Erazmo, istaknuti kritičar papinstva i crkvenih zloporaba, priključiti reformaciji. Erazmo je vrlo brzo prozreo netolerantni fanatizam i sektaški duh reformacijskih vođa i, unatoč svojim simpatijama za proturimski smjer reformacije, čuvao je svoju neutralnost. Usp. *Erasmus Roterdamski* (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18200>) (1. 10. 2014.).

³⁷ *Apophthegmatum* zbirka je prijevoda kratkih i sentencioznih, izreka (*Apophthegmata*) antičkoga povjesničara, pisca i biografa Plutarha (Lucius Mestrius Plutarhos), koje je preveo i pripremio Erasmo Roterdamski. To je najpoznatija zbirka izreka klasične starine. Usp. *Apophthegmatum opus* (http://en.wikipedia.org/wiki/Apophthegmatum_opus) (1. 10. 2014.).

³⁸ *Petrus Dasypodius*, pravim imenom *Peter Hasenfratz*, (Frauenfeld, Thurgau, c. 1495. – Strassburg, 1559.), švicarski humanist, filolog, leksikograf. Podučavao grčki i latinski u Zürichu, Frauenfeldu i Strasbourgu. Usp.: Zymner RÜDIGER, *Dasypodius, Petrus* (<http://www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D11753.php>) (1. 10. 2014.).

³⁹ Usp. *Jacob Bedrott* (<http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01876700>) (29. 10. 2014.); *Iacobus Bedrotus* (http://la.wikipedia.org/wiki/Iacobus_Bedrotus) (29. 10. 2014.).

⁴⁰ Usp. *Sapidus Johannes* (<http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01370336>) (29. 10. 2014.); *Sapidus Johannes* (http://de.wikisource.org/wiki/ADB:Sapidus,_Johannes) (29. 10. 2014.); *Cotemporaries of Erasmus, A Biographical Register of the Renaissance and Reformation*, Volumes 1-3, Toronto, Buffalo, London, Reprinted 1995., 195–196. (http://books.google.hr/books?id=hruQ386SfC&pg=RA2-PA195&lpg=RA2-PA195&dq=johannes+sapidus&source=bl&ots=o6mgBv2FTL&sig=KKGqe-DEG8EArvX-MKM9P3zv_YMU&hl=hr&sa=X&ei=fgtRVJDWCfXLsASU9YLwBQ&ved=0CCIQ6AEwAQ#v=one_page&q=johannes%20sapidus&f=false) (29. 10. 2014.).

⁴¹ Usp. *Vives, Joan Lluis* (<http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01447183>) (29. 10. 2014.); *Joan Lluis Vives i Marc* (<http://www.encyclopedia.cat/enciclop%C3%A8dies/gran-enciclop%C3%A8dia-catalana/EC-GEC-0071466.xml?s.q=Joan%20Llu%20EDS%20Vives%20%20Marc>) (29. 10. 2014.); *Juan Luis Vives* (http://en.wikipedia.org/wiki/Juan_Luis_Vives) (29. 10. 2014.); (http://es.wikipedia.org/wiki/Juan_Luis_Vives) (29. 10. 2014.).

⁴² Usp. *Hospinianus, Johannes* (<http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01259100>) (29. 10. 2014.); *Hospinianus, Johannes* (http://de.wikisource.org/wiki/ADB:Hospinianus,_Johannes) (29. 10. 2014.).

može s velikom vjerojatnošću tvrditi da je taj primjerak tiskan kod tiskara i izdavača Theodosiusa Riheliusa⁴³ u Strasbourgu 1599. godine. Uz klasično povijesno djelo Tita Livija u Zbirci se nalazi još jedno djelo s povijesnom tematikom. To je djelo protestantskoga teologa Victorina Strigela⁴⁴ iz 16. stoljeća (*Strigel, Victorinus, Reverendae Et Clarissimae memoriae D. Victorini Strigelii Scholae Historicae Quibus In Academia Heidelbergensi Chronicon ...*) iz 1586. godine, koje je za tisak priredio Christoph Pezel⁴⁵ i u kojem se nalazi prikaz povijesti čovječanstva od najranijega doba do Kristova rođenja. Tu su i malobrojne knjige – priručnici, literatura za propovjednike (Joan Osorio,⁴⁶ Honorius Augustodunensis), kao i kapitalno djelo sv. Augustina:⁴⁷ *Augustinus, Aurelius, Confessio Avgvstiniana In*

⁴³ Usp. *Theodosius Rihelius* (<http://thesaurus.cerl.org/record/cni00028240>) (29. 10. 2014.).

⁴⁴ Usp. *Viktorin/Victorinus Strigel* (Kaufbeuren, 1524. – Heidelberg, 1569.) protestantski (luteranski) teolog, profesor i rektor Sveučilišta u Jeni. Priklonio se struji filifista (sljedbenika Melanchtona). Potom je profesor Sveučilišta u Leipzigu i na kraju profesor Sveučilišta u Heildebergu, gdje se je priklonio kalvinizmu. Usp. *Strigel, Victorinus* (<http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01325180>) (29. 10. 2014.); *Strigel Victorinus* (<http://www.litdb.evtheol.uni-mainz.de/Biographien/Strigel,%20Victorinus.htm>) (2. 10. 2014.); Johann Heinrich ZEDLERS, *Strigelius* u *Grosses vollständiges Universal-Lexicon Aller Wissenschaften und Künste*. Band 40, Leipzig 1744, Spalte 972–977. (<http://www.zedler-lexikon.de/index.html?c=blaettern&bandnummer40&seitenzahl=499>) (2. 10. 2014.).

⁴⁵ Usp. *Christoph Pezel* (<http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01323406>) (29. 10. 2014.); *Christoph Pezel* (http://en.wikipedia.org/wiki/Christoph_Pezel) (29. 10. 2014.); *Christoph Pezel* ([http://saebi.isgv.de/biografie/Christoph_Pezel_\(1539-1604\)](http://saebi.isgv.de/biografie/Christoph_Pezel_(1539-1604))) (29. 10. 2014.); *Christoph Pezel* (<http://www.adwmainz.de/?id=1144>) (29. 10. 2014.).

⁴⁶ *Osorio, Juan* (1542. – 1594.), španjolski isusovac, teolog i filozof, poznati propovjednik. Usp. *Osorio, Juan* (<http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01880632>) (2. 10. 2014.).

⁴⁷ *Sveti Augustin* ili *Aurelije Augustin* (lat.: *Aurelius Augustinus Hipponensis*, Tagasta 354. – Hippo 430.) je sjevernoafrički pisac, teolog, kršćanski naučitelj i jedan od najvećih kršćanskih filozofa. Porijeckom Berber rođen u Numidiji od oca rimskog činovnika – poganina i majke kršćanke (sv. Monika). Učio je u Madauri, a kada se je sa 16 godina vratio kući počeo je živjeti raskalašenim životom. U dobi od 19 godina započeo je istraživati perzijski nauk – maniheizam, u kojem su spojeni elementi kršćanstva, gnostike i poganstva, naglašavajući borbu svjetla i tame. Godine 383. preselio se iz Kartage u Rim, a godinu potom u Milano, gdje se ponovo susreo s kršćanstvom. Tu se je čitajući Pavlove poslanice Rimljanima i slušajući propovjedi sv. Ambrozija, milanskoga biskupa obratio na kršćanstvo. Godine 387. odlučio se krstiti. Naredne godine vraća se u Sjevernu Afriku i 391. godine je zaređen za svećenika, a 395. godine izabran za hiponskog biskupa. U Hipontu ostaje do smrti 430. godine. Kroz cijelo svoje učenje, Augustin je naglašava potrebu obraćenja kao temeljnu poruku evanđelja. Koristi se Platonovom filozofijom za izražavanje kršćanskih ideja. Postao je glasovit po svojoj jasnoći i nauku. Pisari su bilježili njegove govore, koji su kasnije prepisivani i dijeljeni drugim biskupima. Njegova su učenja spoj ljubavi prema Bogu i žudnje za boljim upoznavanjem Boga. U Augustinovo filozofiji Bog ima središnje mjesto, i Bog je uzrok i svrha svega. Sve dobro potječe od Boga, a zlo je samo nedostatak dobra. Zastupao je voluntarističko gledište – volja je bitna moć, čovjekova je volja i odluka slobodna – neovisna o razumu i svijesti. Zastupnik je teocentrizma – Bog stvara svijet odlukom svoje volje. Srednji vijek je obilježila Augustinova eshatologija. Augustin kojega drže »najutjecajnijim misliocem zapadne intelektualne tradicije«, strukturirao je historiju prema Kristova »tri adventa«: stvaranje, utjelovljenje i Sudnji dan. Svu svoju teologiju zasnovao je na dva grada i prema toj teologiji pravi građani Božjeg grada žive očekujući konačan Kristov dolazak. Iako je bio teolog, Augustin je u svom promišljanju o povijesti društva i čovjeka realist i racionalist. Dijeli povijest na šest razdoblja u rasponu od Adama do apokalipse. Autor je brojnih filozofskih, teoloških djela, među kojima velikim opsegom su rasprave s heretičkim strujanjima toga doba, poslanice i propovjedi, a svakako su najpoznatija njegova djela: *Ispovijesti* i *O državi Božjoj*. Usp. *St. Augustine of Hippo* (<http://www.newadvent.org/cathen/02084a.htm>) (19. 9. 2014.); *Teaching of St. Augustine of Hippo* (<http://www.newadvent.org/cathen/02091a.htm>) (19. 9. 2014.); *Works of St. Augustine of Hippo* (<http://www.newadvent.org/cathen/02089a.htm>) (19. 9. 2014.); *Agostino, Aurelio, santo* (<http://www.treccani.it/enciclopedia/agostino-aurelio-santo>) (Enciclopedia-Italiana) (19. 9. 2014.).

*Libros Quatuor Distribvta*⁴⁸ iz 1567. godine, koje je pripremio Jerónimo Torres.⁴⁹ U Zbirci stranih knjiga iz 16. stoljeća nalazi se također i jedna medicinska knjiga, čiji je autor Conrad Gessner,⁵⁰ švicarski liječnik i prirodoslovac: *Enchiridion rei medicae triplicis*.... tiskana u Zürichu (Tiguri) 1555. godine. To je jedno od djela u zbirci medicinskih knjiga toga samostana uglavnom tiskanih u kasnijim stoljećima, a kojima su se služili franjevci ranarnici, liječnici u virovitičkoj samostanskoj bolnici. Tom su se knjigom franjevci koristili iako je znano da je autor toga djela teolog i propovjednik reformirane Crkve. Posebno mjesto u Zbirci stranih rijetkih knjiga 16. stoljeća zauzimaju dva izdanja Euklidovih⁵¹ djela iz područja geometrije, izdanja iz druge polovice 16. stoljeća. To su *Euclidis Elementorum libri XV. Graece et Latinae*, Köln, 1564. godine i *Euclidis elementorum geometricorum libri sex*, Leipzig, 1577. godine (priredili: Joachim Camerarius⁵² i

⁴⁸ *Ispovijesti* je zajedničko ime za trinaest autobiografskih knjiga, koje je napisao sv. Augustin između 397. i 398. godine, tj. u svojim ranim 40-im godinama. U tim knjigama Augustin govori o svome grješnom životu u mladosti i obraćenju na kršćanstvo. Opće je mišljenje da je to prva zapadnjačka autobiografija ikada napisana i bila je veoma utjecajan model za kršćanske pisce sve do danas, a posebno tijekom srednjeg vijeka. Usp. *The Confessions* (<http://www.newadvent.org/fathers/1101.htm>) (19. 9. 2014.).

⁴⁹ Usp. *Jerónimo de Torres* (<http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01303389>) (29. 10. 2014.).

⁵⁰ *Conrad Gessner*, također *Konrad Gesner*, *Conrad Gefßner*, *Conrad von Gesner*, *Conradus Gesnerus*, *Conrad Gesner* (Zürich, 1516. – Zürich, 1565.) švicarski liječnik, prirodoslovac, polihistor, klasični filolog, teolog, reformatorski propovjednik, profesor na nekoliko učilišta, najsvestraniji švicarski znanstvenik i najpoznatiji švicarski prirodoslovac. Njegovo najpoznatije djelo je leksikon *Povijest životinja (Historia animalium)*, koje sadrži preko tisuću slika izrađenih u tehnici drvoreza, a čija prva četiri volumena govore na oko 4500 stranica o životu sisavaca, vodozemaca, gmazova, ptica, riba i drugih vodenih životinja (1551. – 1558.). Peti volumen (1587.) toga grandioznoga djela govori o zmijama, a šesti (1634.) o insektima. Isto tako je ostalo u rukopisu velebno djelo koje Gesner nikada nije završio, a to je pregled biljnoga svijeta, s oko 1500 slika izrađenih u tehnici drvoreza s prikazom biljaka, njihovih cvjetova i sjemena kojim su koristili drugi autori kroz dva stoljeća nakon njegove smrti. Drugo njegovo grandiozno djelo je *Bibliotheca universalis*, prvi sveopći popis (bibliografija) složen abecednim redom svih do tada poznatih rukopisa i knjiga koje su tiskane u prvome stoljeću tiskarstva na latinskome, grčkome ili hebrejskome jeziku. U tom djelu su navedena i djela hrvatskih autora (Vlačić, Vergerije ml. i st. i dr.). Još jedno monumentalno djelo toga autora je enciklopedijskoga karaktera *Pandectarum sive Partitionum universalium Conradi Gesneri... libri xxi*, u kojemu Gesner daje pregled tada poznatoga svjetskoga znanja u 21 knjizi. Prvih 19 knjiga objavljeno je 1548. godine, 21. knjiga posvećena teologiji 1549. godine, a 20. knjiga posvećena medicini nije uspio završiti jer je umro od kuge. Vrijedni su i njegovi prinosi farmakologiji, kirurgiji i epidemiologiji. Iako je Gesner za svoga života bio poznat po svojim botaničkim radovima, objavio je također djelo pod nazivom *Mithridates: de differentiis linguis* (1555.), koje govori o oko 130 tada poznatih jezika, kao i još jedno djelo (1556.) o rimskome piscu Claudiusu Aelianu iz 3. stoljeća.

Usp. *Gessner, Conrad (Also Konrad Gesner, 1516.–1565.)* (<http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3404900453.html>) (19. 10. 2014.); *Konrad Gesner* (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/232042/Konrad-Gesner>) (19. 9. 2014.); *Konrad von Gesner* (<http://www.1902encyclopedia.com/G/GES/konrad-gesner.html>) (19. 9. 2014.).

⁵¹ *Euklid* (330. pr. Kr. – 275. pr. Kr.), poznati grčki matematičar iz Atene. Živio je i radio u Aleksandriji, gdje je stvorio matematičku školu. Napisao je brojna djela, od kojih neka nisu sačuvana i poznata su samo po naslovu. Sačuvana djela su: *Elementi* (geometrija kao znanost o prostoru) u 13 knjiga, *Data* (o uvjetima zadavanja nekog matematičkog objekta), *Optika* (s teorijom perspektive) i dr. Usp. *Euklid* (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18593>) (29. 10. 2014.); *Euklid* (<http://bs.wikipedia.org/wiki/Euklid>) (29. 10. 2014.).

⁵² Usp. *Joachim Camerarius* (<http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01324041>) (29. 10. 2014.); *Cotemporaries of Erasmus, A Biographical Register of the Renaissance and Reformation, Volumes 1-3*, Toronto, Buffalo, London, Reprinted, 1995., 247–248. (http://books.google.hr/books?id=hruQ386SfFcC&pg=PA247&lpg=PA247&dq=joachim+camerarius&source=bl&ots=06mgCmYTYL&sig=ssrmjr_ZWiZ3eTO9S4Pw77JtnE&hl=hr&sa=X&ei=exxRVJqHNC6M7Ab554FA&sqi=2&ved=0CGsQ6AEwDw#v=onepage&q=joachim%20camerarius&f=false) (29. 10. 2014.); *Joachim Camerarius der Ältere* (http://de.wikipedia.org/wiki/Joachim_Camerarius_der_%C3%84ltere) (29.10. 2014.).

Moritz Steinmetz⁵³), koja svjedoče o svestranosti i temeljitosti franjevacu u obrazovanju svojih pitomaca i danas plijene pažnju posjetitelja muzejske postave u kojoj su trajno izloženi.

Iz svega iznietoga vidljivo je da građa Zbirke obrađuje podjednako područje teologije, pastoralna, filozofije, kršćanske duhovnosti, ali i matematike, povijesti, medicinske znanosti i prakse te općega obrazovanja. Također je vidljivo da najveći dio te Zbirke potječe iz druge polovice 16. stoljeća.

Jezik gotovo svih knjiga Zbirke je latinski. Najveći je broj knjiga (4) tiskan u Kölnu (Colonia Agripinae). Potom slijede knjige tiskane u Veneciji (2) te po jedna u gradovima u Švicarskoj: Basel (Basilea), Zürich (Tiguri) i Njemačkoj: Leipzig (Lipsie), Dillingen an der Donau (Dilingae), Neistadt an der Weinstrasse (Neapoli Nemetum). Ima i nekoliko knjiga koje su tiskane u Francuskoj (Lion – Lungduni) i Belgiji (Antwerpen).

Sl. 3. – Gessner, Konrad, *Enchiridion rei medicae triplicis : Illius primum quae Opus Germaniae nouum, omnibus rem medicam exercentibus utilissimum.*, Tiguri: per Andream Gessnerum f. et Iacobum Gessnerum fratres, 1555., (Virovitica: R IV-m8°-5)

Grafička oprema gotovo svih izdanja Zbirke je skromna. Među njima se ističe Biblija iz početka 16. stoljeća koja ima nekoliko slika i dosta likovno zanimljivih inicijala (drvoreza), koji dosežu standardnu kvalitetu grafičke umjetnosti europskoga tiskarstva toga vremena.

Uvezi/korice knjiga Zbirke različite su starosti. Stariji uvezi, drvo presvučeno pregovanom kožom s florealnim ornamentima (16. stoljeće) sačuvani su samo kod triju knjiga (R IV.- m8°-5, R IV.- 8° – 3, R IV.- m8°-7). Neke knjige imaju

ostatke metalnih kopča. Sve su to vjerojatno originalni uvezi iz vremena tiskanja, što tim knjigama daje poseban šarm. Izuzetak čini jedan uvez načinjen od lista pergamene, starijega latinskoga višebojnoga kodeksa ispisana goticom i ukrašena inicijalom (R IV.- 8° – 1), kao i uvez od gruboga platna u koji je umetnuto nekoliko slojeva papira s rukom pisanim tekstom (R IV.- m8°- 4). Noviji uvezi (18. stoljeće i kasnije) su kartonske korice presvučene glatkom, pretežno telećom kožom, a jedan broj knjiga uvezan je u velin (R IV.- m8°- 9 T.2.), također ukrašen florealnim i geometrijskim ukrasima (R IV.- m8°- 10) znatno skromnijim od onih iz 16. stoljeća.

U većini knjiga nalaze se dobro čitljivi rukopisni *ex libris* ili zapisi drugoga karaktera. Iz podataka o *ex libris*ima u bibliografskim zapisima doznaje se da je Bibliju iz 1581. godine ome samostanu darovao Baltazar Krčelić 1743. godine (Virovitica: R IV-m8°-11: *Balthasaris*

⁵³ Usp. Steinmetz, Moritz (<http://thesaurus.cerl.org/record/cnp00999508>) (29. 10. 2014.); Moritz Valentin Steinmetz (http://de.wikipedia.org/wiki/Moritz_Valentin_Steinmetz) (29. 10. 2014.).

Kerchelich donavit mihi hunc Librum 1743 ... Jedna knjiga je došla iz samostana u Pečuhu (Virovitica: R IV-m8°- 1 T.1.: *Conventus 5 Ecclesiensis*), druga iz Graza (Virovitica: R IV-m8°-7: *Ad modiem Reverendi Patry ... Georgis Zanchi Societatis Iesu Sacerdoti et Collegij Gracensis.*), treća iz Šoprona (Virovitica: R IV-m8°-10: *Fidelis anchora Mathiae Qeoris ... de Nieck Lencigeri Sopronensis, Arhidiaconi ...*), dok su neke pripadale vlasnicima, koji nije navedeno mjesto boravka (Virovitica: R IV-m8°-5: *Ex libris Domini Jacobi Csarthiarich 1682.*; Virovitica: R IV-m8°-8: *Ex libris patris Ioanis Reszhely 1679.*).

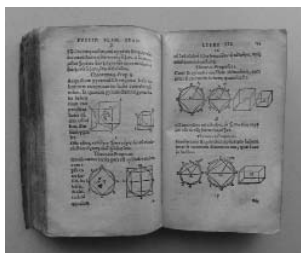
U nekim bibliografskim zapisima dana je također, u nemogućnosti digitalizacije virovitičkih primjeraka, digitalna snimka primjerka istoga naslova iz neke od europskih knjižnica, ponajviše iz Bayerische Staatsbibliothek u Münchenu, gdje su te knjige digitalizirane. Stoga kod pregleda digitalne snimke u zapisima kataloga treba voditi računa da je virovitički primjerak ipak različit od primjerka prikazanoga na digitalnoj slici i to u onim dijelovima koji su posebni za svaki primjerak (uvez, inicijali, ručno bojene slike, ex librismi, bilješke, oštećenja i dr.), dok je tiskani dio potpuno identičan, odnosno u slučaju oštećenosti virovitičkoga primjerka može se dobiti uvid u cjelovito izdanje.

Činjenica je da skoro ni jedna knjiga iz te Zbirke nije restaurirana, a većini knjiga su potrebni hitni konzervatorski i restauratorski zahvati.

Knjige iz Zbirke čuvaju se u metalnome ormaru sefu u posebnoj prostoriji. Ta prostorija izdvojena je u dijelu prostora muzejske zbirke čiji je sastavni dio i knjižnica. Knjige su dobro zaštićene od provale, iako je prostor muzejske zbirke i prostorija u kojoj se nalazi ormar sef s knjigama bez protuprovalnih dojavnih uređaja. Također nema ni vatrodjavnih uređaja, već su na raspolaganju protupožarni aparati. Mikroklimatski uvjeti čuvanja knjiga u ormaru sefu su zadovoljavajući.

Katalog Zbirke stranih knjiga 16. stoljeća u knjižnici Franjevačkoga samostana u Virovitici prikaz je brojem jedinica maloga, ali u svjetskim razmjerima vrijednoga dijela blaga knjižnice toga samostana. To je svjedočanstvo višestoljetne kulturne tradicije grada Virovitice⁵⁴ i Hrvatske – zemlje bogate europske, kršćanske kulture i uljudbe.

Sl. 4. – Euclides, *Euclidis Elementorum libri XV. Graece et Latinae: Quibus cum ad omnem Mathematicae, Coloniae: Apud Maternum Cholinum, 1564.*, (Virovitica: R IV-m8°-6)

Sl. 5 – Strigel, Victorinus, *Scholae Historicae. Reverendae Et Clarissimae memoriae D. Philippi Melancthonis illustravit proposita continua serie historiarum, Neapoli Nemetum: Typis Matthaei Harnisch, 1586.*, Korice, (Virovitica: R IV-8°-1)

⁵⁴ Usp. Paškal CVEKAN, »Doprinos virovitičkog samostana u razvoju kulturno-prosvjetnog života na području Virovitice«, *Virovitički zbornik 1234–1984, Zbornik radova sa znanstvenoga skupa »Virovitica u prošlosti i sadašnjosti*«, Virovitica, 1986., str. 480–482; J. WALLER, »Uloga franjevacu u razvoju Virovitice«, str. 62.

Katalog Zbirke stranih rijetkih knjiga 16. st.

Katalog Zbirke dan je prema formatima i signaturama onako kako je građa složena u ormaru sefu knjižnice. Rednim brojem označene su fizičke jedinice, jer se u nekim slučajevima u jednoj fizičkoj jedinici nalaze dva odvojena naslova (privezi).

VIROVITICA: R IV-m8°

1.

OSORIO, Juan

Conciones. R. P. Ioannis Osorii Societatis IESU In quinque Tomos distinctae. - Hac postrema editione multis in locis auctae, et ab innumeris mendis, quibus priores editiones scatebant, purgatae. - Coloniae Agrippinae : apud Antonium Hierat, sub Monocerote, 1600. - 5 vol. ; m8° (15 cm)

1 : [Tomus primus]. - [10], 1040, [24] str. ; m8° (15 cm)

Uvez: velin oštećena hrpta. Ex libris: Na poledini prve korice *Conventus 5 Ecclesiensis*; na poledini naslovnice: *Conventus Verrcensis Conventus 5 Ecclesys* (precrtano) *1735 Applicata Residentiae ... mandato Prij. Conury Prily*. Na zadnjem predlistu latinska bilješka. Knjižni blok: Nedostaje prvi list iza naslovnice, oštećen uvez, mrlje od vlage.

Digitalna pov.: <http://www.bsb-muenchen-digital.de/~db/1018/bsb10180064/images/index.html>

Pregledano: 4. 10. 2013.

Predmetnice: **Homiletika. Propovijedi-analitika.**

Virovitica: R IV-m8°- 1 T.1.

2.

ERASMUS Desiderius

Familiarium colloquiorum opus : ab autore postremum diligenter recognitum, emendatum et locupletatum, adiectis novis aliquot lectu dignis colloquiis. Cum indice. Accessere iam nunc novae annotationes ... - Coloniae : Ioannes Gymnicus, 1540. - 85 - 766, [1] str. ; m8° (15 cm)

Uvez: koža. Bilješke: neke margine i zadnja stranica ispisane latinskim bilješkama. Knjižni blok: nedostaje naslovnica i prve 84 stranice, mrlje od vlage.

Digitalna pov.: <http://www.bsb-muenchen-digital.de/~db/1018/bsb10184521/images/index.html>

Pregledano: 4. 11. 2013.

Predmetnice: **Filozofija.**

Virovitica: R IV-m8°-2

3.

ERASMUS Desiderius

Apophthegmatum ex optimis utriusque linguae scriptoribus, per Des. Erasmum Rot. collectorem, libri VIII : quibus in studiosorum gratiam, hac editione adiecimus Indicem copiosissimum ... - Basileae : per Nicolaum et Eusebium Episcopios, 1565). - 750, [98] str. ; m8° (16 cm).

Uvez: koža. Knjižni blok: nedostaje naslovnica, mrlje od vlage.

Digitalna pov.: <http://bsb3.bsb.lrz.de/~db/1018/bsb10184766/images/index.html?id=10184766&fip=&no=&seite=2>

Pregledano: 10. 4. 2013.

Predmetnice: **Filozofija. Povijest. Kultura.**

Virovitica: R IV-m8°-3

4.

HONORIUS Augustodunensis

[Speculum Ecclesiae, Sive Sermones aliquot Evangelici, tam de tempore, quam de sanctis : qui floruit ante annos quadringentos, & inter illustres ecclesiae scriptores connumeratus est : Opusculum admonitionum quarundam atque interpretationum, locorum aliquot scripturae difficultatum / diui Honorij presbyteri Augustodunensis]. - Coloniae : exaedibus Quentelianis, 1531). - 343 lista ; m8° (16 cm).

Drugi autori: Johann Dietenberger (predgovor); Feliciarius Arelatensis (priređio).

Uvez: oštećeno platno. Ex libris: na prvom listu: *Conventus Verocensis*. Knjižni blok: oštećen uvez i korice, nedostaje naslovnica i prvi list, te na kraju jedan list, oštećenja od insekata, mrlje od vlage.

Digitalna pov.: <http://www.bsb-muenchen-digital.de/~db/1018/bsb10188534/images/index.html>

Pregledano: 10. 4. 2013.

Predmetnice: **Homiletika. Propovijedi.**

Virovitica: R IV-m8°-4

5.

GESSNER, Konrad

Enchiridion rei medicae triplicis : Illius primum quae signa ex pulsibus et vrinis dijudicat. Deinde therapeuticae de omni morborum genere curando singillatim : Tertio dieteticae vel de ratione victus, praesertim in febris auctoribus sequens pagella indicabit. Opus Germaniae novum, omnibus rem medicam exercentibus utilissimum. – Tiguri: per Andream Gessnerum f. et Iacobum Gessnerum fratres, 1555. - [16], 920, [4] str. ; m8° (16 cm).

Uvez: drvo presvučeno velinom s utisnutim ukrasima i ostatkom metalnih kopča. Ex libris: na predlistu: *Ex libris Domini Jacobi Csarthiarich 1682. mense january* i žig s tekstom: *Conventus P.P. Franciscanorum Viroviticae* s likom sv. Roka. Knjižni blok: oštećen uvez, mrlje od vlage, nedostaju zadnji listovi.

Digitalna pov.: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10186879_00001.html

Pregledano: 11. 4. 2013.

Predmetnice: **Medicina.**

Virovitica: R IV-m8°-5

6.

EUCLIDES

Euclidis Elementorum libri XV. Graece et Latinae : Quibus cum ad omnem Mathematicae scientiae partem, tum ad quamlibet Geometriae tractationem, facilis comparatur editus. - Coloniae : Apud Maternum Cholinum, 1564. - [15], 159 listova ; m8° (16 cm).

Uvez: velin. Knjižni blok: mrlje od tinte i vlage.

Digitalna pov.: <http://www.bsb-muenchen-digital.de/~db/1099/bsb10994214/images/index.html>

Pregledano: 11. 4. 2013.

Predmetnice: **Geometrija.**

Virovitica: R IV-m8°-6

EUCLIDES

Eukleidu stoicheiōn biblia hex. Euclidis elementorum geometricorum libri sex : Quibus adiectae sunt trium priorum librorum Demonstrationes, atque editae in gratiam & vtilitatem studiosorum Mathematices in Acad. Lips. / Mauritio Steinmetz Gersb. Medicinae Licentiatu ; conuersi in latinum sermonem a Ioach. Camerario. - Lipsiae, 1577 (Lipsiae : Imprimebat Ioannes Steinman, 1577.). - [32] 240 str. ; m8° (16 cm).

Drugi autori: Joachim Camerarius, Moritz Steinmetz (priređili)

Uvez: velin. Knjižni blok: jako oštećeni listovi, mrlje od vlage.

Digitalna pov.: <http://www.bsb-muenchen-digital.de/~db/1099/bsb10994223/images/index.html>

Pregledano: 11. 4. 2013.

Predmetnice: **Geometrija.**

Virovitica: R IV-m8°-6

7.

[**BIBLIA** cum summariorum apparatu pleno quadriplicique repertorio insignita ...]. - [Lugduni ? : s. n., s. a]. - 1 - 476 lista ; m8° (16 cm)

Tiskano dvostupčano.

Uvez: drvo presvučeno kožom s utisnutim ukrasima i ostatkom metalnih kopča. Ex libris: a poledini prednje korice: *Virovitisensis Residentiae*; na marginama brojne bilješke; na zadnjem slobodnom listu: *Ad modum Reverendi Patry in Deo Patrij Georgis Zanchi Societatis Iesu Sacerdoti et Collegij Gracensis...*; na zadnjoj i na unutarnjoj stranici zadnje korice razne bilješke. Knjižni blok: oštećen uvez, nedostaje početak i kraj knjige, oštećen knjižni blok, mrlje od vlage.

Pregledano: 11. 4. 2013.

Predmetnice: **Biblija**.

Virovitica: R IV-m8°-7

8.

THEOPHYLACTE de Bulgarie

Theophylacti Bulgariae Archiepiscopi, In Omnes Divi Pavli Apostoli Epistolas, enarrationes ex vetustissimo greco codice, iam recens per Philippvm Montanvm Armenterianum recognitae, & infinitis pen locis emendatae . - Antverpiae : In aedibus Ioan. Stelsii, 1564. - [1], 394 - 888, [12] listova ; m8° (17 cm).

Uvez: velin. Ex libris: na predlistu: *Residentia Veroviticensis i ispod Conventus Veroczens, anno 1748.*, na naslovnoj stranici: *Ex libris patris Ioanis Reszhely 1679*. Knjižni blok: mrlje od vlage..

Pregledano: 11. 4. 2013.

Predmetnice: **Poslanice – Tumačenja**.

Virovitica: R IV-m8°-8

9.

LIVIUS, Titus

Ex 14. T. Liuij Decadibus. Prima, tertia, quarta, in qua praeter fragmenta 3, & 10 libri, quae in Germania nuper reperta, hic etiam continentur,... Epitome singulorum librorum 14 decadum : Historia omnium 14 decadum in compendium redacta ab L. Floro. Polybij lib. 5 de rebus Romanis latinitate donati a Nicolao Perotto. ... - Venetiis : in aedibus Aldi, et Andreae socer, mense Martio 1518-1521). - 4 vol. ; m8° (17 cm).

2: Titi Liuij Patauini Decas tertia. - 1519. - [54], 350, [6] listova ; m8° (17 cm).

Drugi autor: Niccolò Perotti (dodatak)

Uvez: koža s utisnutim ukrasima. Ex libris: na prvom listu: *E. Fr. Gregorius 1781*. Knjižni blok: mrlje od vlage.

Pregledano: 11. 4. 2013.

Predmetnice: **Povijest.**

Virovitica: R IV-m8°-9 T.2.

10.

BIBLIA, ad vetustissima exemplaria nunc recens castigata, Romaeque reuisa : In quibus praeter ea, quae subsequens praefatio indicat, capita singula ita versibus distincta sunt, vt numeri praefixi, lectorem non remorentur, & loca quaesita tanquam digito demonstrent. - Venetiis : ex officina Iuntarum, 1571 (Venetiis : in officina Iuntarum, 1571). - [8], 488, [12] listova ; m8° (17 cm) Tiskano dvostupčano.

Uvez: velin s utisnutim ukrasima. Ex libris i bilješke: predlistovi i zadnji listovi gusto ispisani latinskim rukopisnim tekstom; na predlistu: *Sacra Biblia a patre Anselmo procurara pro sacris 15.*; na naslovnici: *Contus Verrcenses*, nečitljivi kraći zapis, a potom: *Fidelis anchora Mathiae Qeoris IHESUS de Nieck Lencigeri Sopronensis, Arhidiaconi ...* Knjižni blok: jako oštećen uvez i knjižni blok, oštećenja od insekata, mrlje od vlage.

Pregledano: 11. 4. 2013.

Predmetnice: **Biblija.**

Virovitica: R IV-m8°-10

11.

BIBLIA sacra : Quid in hac editione a theologis Louaniensibus praestitum sit, paulo post indicatur. Adiecimus indicem amplissimum Ioannis Herlemij, ac alium Euangeliorum et Epistolarum, quae dicuntur singulis diebus festis et dominicis anni. - Lugduni : apud Guilielmum Rouillium, 1581. - [16], 799, [61] str. ; m8° (18 cm).

Uvez: drvo presvučeno kožom. Ex libris: na unutarnjoj stranici prve korice: *Balthasaris Kerchelich donavit mihi hunc Librum 1743 id est Fri Pri Jaeremiae Kofsi Franciscano indigno*; na predlistu: *Qui Idem Almae Cathedralis Ecclesiae Canonicus et infulatus abbas factus est*; na zadnjemu listu latinski tekst. Knjižni blok: oštećen knjižni blok, mrlje od vlage.

Pregledano: 11. 4. 2013.

Predmetnice: **Biblija.**

Virovitica: R IV-m8°-11

VIROVITICA: R IV- 8°

1.

STRIGEL, Victorinus

Scholae Historicae. Reverendae Et Clarissimae memoriae D. Victorini Strigelii Scholae Historicae Quibus In Academia Heidelbergensi Chronicon ... D. Philippi Melanchthonis illustravit proposita continua serie historiarum a condito mundo usque ad Christum natum. - Neapoli Nemetum : Typis Matthaei Harnisch, 1586. - [12], 419, [1] str. ; 8° (19 cm).

Drugi autor: Christoph Pezel (priredio)

Uvez: velin - list rukopisnoga kodeksa s inicijalima i dijelom teksta u crvenoj i plavoj boji. Ex libris: na unutarnjoj stranici korice nečitak ex libris iz 1695.; na prvom predlistu: rukopisni tekst s godinom 1783.; na drugom predlistu nečitak tekst koji završava s Tyrnaviae; na unutarnjoj stranici zadnje korice latinski tekst; brojne bilješke na marginama. Knjižni blok: oštećena naslovnica, mrlje od vlage.

Digitalna pov.: <http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/0008/bsb00083192/image>

Pregledano: 12. 4. 2013.

Predmetnice: **Povijest.**

Virovitica: R IV-8°-1

2.

DASYPODIUS, Petrus

[Dictionarium Latinogermanicum et vice versa Germanicolatinum, ex optimis Latinae linguae scriptoribus concinnatum ??]. - [Argentorati, Theodosius Rihelius, 1599]. - [1], 398 listova ; 8° (19 cm),

Drugi autor: Bedrott, Jakob ; Sapidus, Johannes ; Vives, Juan Luis; Hospinianus, Johannes. Tiskano dvostupčano.

Uvez: drvo presvučeno kožom s utisnutim ukrasima i ostatkom kopča. Bilješke: na poleđini prve korice nalijepljen list s latinskim tekstom. Knjižni blok: jako oštećen uvez; nedostaje 3 lista na početku, 5 listova u sredini i 20 listova na kraju knjige.

Digitalna pov.: http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/0008/bsb00089962/image_1

Pregledano: 11. 4. 2013.

Predmetnice: **Lingvistika.**

Virovitica: R IV-8°-2

3.

AUGUSTINUS, Aurelius

Confessio Avgvstiniana In Libros Qvatuor Distribvta, Et Certis Capitibvs Locorvm Theologicorvm, qui sunt hodie scitu dignissimi, comprehensa : Accessit Geminvs Et Copiosvs Index ... - Dilingae : apud Sebaldum Mayer, 1567. - [32], 330, [23] lista ; 8° (21 cm).

Drugi autor: Jerónimo Torres (priredio)

Uvez: drvo presvučeno kožom s utisnutim ukrasima i ostatkom kopča. Ex libris: na naslovnoj stranici: *Francisci Goraphini episcopus Moniensis 1699* i dolje: *Demetri Hagra-giny prepositi Agrieritus*. Na predlistu: kraći latinski tekst ... *anno domini 1706* ... i dolje dulji hrvatski tekst. Knjižni blok: mrlje od vlage.

Digitalna pov.: <http://www.bsb-muenchen-digital.de/~db/1106/bsb11069933/images/index.html> (11. 4. 2013.)

Pregledano: 11. 4. 2013.

Predmetnice: **Augustinus Aurelius. Biografije svetaca. Patristika.**

Virovitica: R IV-8°-3

Summary

COLLECTIONS OF RARE BOOK FROM THE SIXTEENTH CENTURY IN THE LIBRARIES OF THE CROATIAN FRANCISCAN PROVINCE OF SS. CYRIL AND METHODIUS: FRANCISCAN MONASTERY IN VIROVITICA

Croatian Franciscan Province of Ss. Cyril and Methodius since 2011 systematically itemizes holdings of its libraries. The focus of this catalogue is on the most precious holdings and modern standardization through usage of informatics and communication technologies. With such an approach the processed material is available in publicly open digital catalogue on the address <http://193.198.235.162>. Collection of old books from the sixteenth century (1519 - 1600) in the library of the Franciscan monastery in Virovitica does not hold many books (exactly 14 items and 15 titles). However, its content is quite interesting and kind of unique. This article reveals catalog of the Collection itself, including the comments and necessary explanations regarding the most interesting titles. Besides three Bibles and commentaries of St. Paul (Theophylacte de Bulgaria) one can find there some philosophical and theological materials (St. Augustine), together with manuals for pastoral work (Honorius Augustodunenis, Joan Osorio). Holdings of historical character are especially valuable (Titus Livius, Victorin Striegl), as well as Latin-German and German-Latin dictionary written by well-known German (Swiss) humanist Petrus Dasypodius. Moreover, as a kind of rarity there is kept a classical medical study of eminent German (Swiss) humanist, scientist and reformation theologian Conradus Gessner, together with two mathematical surveys written by Euclid. Furthermore, one can find there two studies written by Erasmus of Rotterdam about literature and education. All the books are written in Latin, and majority of them were published in Cologne, or in some other German speaking cities like Basel, Zürich and Dillingen. On the other hand, the rest of the kept books are published in Venice, Paris or Belgium. Book covers and graphics inside of these books are not representative. However, the Bible from the beginning of the sixteenth century contains several images and more than a few interesting graphically decorated initials (xylographs) that can be evaluated as average of contemporary European printing industry.

Book covers differ by age; the older covers consist of wood coated in parched leather with floral ornaments (16th century) and only three books are equipped in this manner, while some books have remains of metal buckles and covers that belonged to some older manuscripts. On the other hand, the newer books (18th century and later) have cardboard book covers coated in smooth cowhide lather, together with floral geometrical ornaments. Most of the books contain ex libris inscriptions (B. Krčelić) or some other written dedications. Some of the items from the Collection already have a bibliographical description with direct link to the digitized copy kept in some of the European libraries. This Collection of foreign books from the sixteenth century in the Library of the Franciscan monastery in Virovitica clearly witness about long lasting spiritual and cultural tradition of the Croatian and Slavonian Franciscans from Virovitica.

KEY WORDS: *foreign books, 16th century, Franciscan libraries, Croatian Franciscan Province of Ss Cyril and Methodius, Virovitica.*